

Примерно годишно тематично разпределение на учебното съдържание по литература за 9. клас

1. Мит и митология

Митът като иконичен тип пространство (безусловната вяра на митокултурния човек в автентичността/достоверността на митическия разказ)

Митът като „начин на комуникация на боговете с хората” (Клод Леви-Строс)

Функции на мита:

- *(въз)произвежда реалност*
- *представя организацията на света като функция от възникването му (генетично обяснение)*
- *основен инструмент за организация и подреждане на света: изгражда образ на света, който се схваща като „самия свят”*
- *опосредява/„смалява” фундаментални опозиции (живот–смърт, сакрално–профанно) чрез трансформации и корелации помежду им*

Основна митическа опозиция: сакрално–профанно

2. В света на боговете и героите на древните гърци (старогръцка митология)

Обща характеристика на старогръцката митология

Етапи на развитието на старогръцката митология

Основни персонажи и сюжети, интерпретирани от древногръцки автори и от европейското изкуство и литература

3. „Този, който мисли предварително” (Митът за Прометей)

Прометей – титан от зората на олимпийския период на древногръцката митология, когато тя се бори с „чудовищата на предишните времена”: автохтонният характер на Прометей, независимостта и съперничеството му по отношение на Зевс

Прометей – жертва, мъченик в името на покровителстваните (създадените) от него хора

Прометей – културен герой

Хитростта, измамничеството и мъдростта на Прометей: „предателството” на боговете (кражбата на огъня) и неговото наказание върху хората: Пандора

Основни перипетии в сюжета за Прометей

4. Съдбата на Прометей и нейните символни значения

„Откраднатият огън символизира интелекта, сведен до състояние на обикновено средство за задоволяване на умножените желания, чието възбуждане е противоположно на еволютивната насоченост на живота. Разбунтувалият се разум предпочел земята пред духа: той развихрил земните желания, а това не е нищо друго освен приковаване към земята. (...) Обожествяването на Прометей следва освобождаването му от Херакъл, т. е. разкъсването на оковите и смъртта на орела – мъчител е обусловено и от смъртта на Кентавъра, т. е. от извисяване на желанието; това е тържество на разума в края на един нов етап от творческото развитие, което се стреми вече към духовното битие, а не към властта. (...) Прометеевият комплекс е Едиповият комплекс на интелектуалния живот.” (Шевалие, Ж., А. Геербрант, Речник на символите)

5. Митът за Едип и старогръцкият хюбрис

Основни топоси в мита: държавата/родината (политическа автономия) – олтара на оракула (претенция за автономия по отношение на божествената воля) – семейството (бащата и майката/съпругата: отцеубийството и инцестът – зависимостта и независимостта в семейството)

Прекрочването на всички граници, „сдвояването на човека с бога”

„Мнимото” отгатване на загадката на Сфинкса: човек не може да познае себе си (защото, променяйки се във времето, никога не съвпада със „себе си”), не може да подведе под конкретна представа (божествената – неизменна, цялостна) идея за човека

6. Структурата на мита за Едип и нейното обяснение

1. Митически изречения/действия, говорещи за отношение на родствена близост с преувеличено значение (Едип се жени за майка си, Антигона погребва брат си Полиник въпреки забраната...)

2. Митически изречения/действия, говорещи за отношение на родствена близост с недооценено или обезценено значение (Едип убива баща си, Етеокъл убива брат си Полиник...)

3. Митически изречения/действия, говорещи за изтребване на чудовища (Едип убива Сфинкса...), т. е. утвърждаващи автохтонността на човека

4. Собствени имена, чието значение е това на затруднение да се върви правилно (куц, лъв, отекул крак...), т. е. отричащи автохтонността на човека

(По Кл. Леви-Строс, „Структурална антропология”)

„...четвъртата колона поддържа същото отношение с третата, както първата с втората...; надценяването на кръвното родство съществува в обществото редом с недооценката му; стремежът да се отхвърли автохтонността – редом с невъзможността да се стори това.” (Кл. Леви-Строс)

7. „Едип няма дълбочина, защото самият той е дълбочината в нас” (Старобински)

Различни тълкуване (в т. ч. и в литературата и изкуството) на символносмисловия потенциал на мита за Едип

Митът като „посредник” между еднакво гибелните крайности: „...дръзкият съюз на маскираните думи или на еднокръвни роднини, скрити от самите себе си, поражда покварата и разлагането, развилняването на природните сили, – да си припомним чумата в Тива, – както сексуалната немош (точно както да се завърже изкуствен диалог) пресушава животинското и растителното плодородие.” (Кл. Леви-Строс); също както дареният от Прометей огън трябва да се пази да не загасне, но и да се внимава да не предизвика пожар...: хората са осъдени да не бъдат свършени, да живеят в „неопределената диада” (много-и-малкото, излишека-и-недостига) вместо в Единното (божествен модус)

Биографията на Едип – „икона” на човешката съдба

8. Одисей, или тържеството на интелигентността

Едно от Омировите определения на Одисей: *polymetis* – способен да се ориентира бързо в сложна ситуация и/или да я моделира; да се справя с трудностите било като ги разреши, било като ги заобиколи; да овладява трудните ситуации, в т. ч. и комуникативните – защото владее себе си, не бърза да говори, нито да действа преди най-подходящия момент...

Негативни аспекти на *metis*: хитруванията, лъжите, фалшивите самоличности на Одисей...

Стремежът на Одисей да запази разума си – устояване на човека срещу подвижността на света

9. Одисеята на завръщането у дома

Основният митологичен сюжет за Одисей – завръщането към себе си (към дома), оставането-човек (смъртен, но „подобен на боговете“) въпреки пречките и изкушенията от присъединяване към „другия“ (било божествения – нимфата Калипсо, било животинския – магьосницата Кирка) свят: „Одисея“ е едно дълго бродене „отвън“, прогонване от себе си до преобладаването на „вътре“, каквото е завръщането в Итака.” (Речник на литературните митове)

„Граничните опити“ на Одисей: слизането до царството на мъртвите, слушането на песента на сирените – устояването пред съблазните на въображението: творецът овладява фикцията, придавайки ѝ форма (разказвайки за себе си, Одисей си възвръща дълго скриваната самоличност)

„Последното изпитание“ пред самоидентичността на Одисей – в непокътнатата интимност на брачното ложе онзи „Никой“, на когото се е преструвал героят, окончателно е преодолян

10. Монотеизмът на юдаизма и разказите на „богоизбрания народ“

Исторически и митически разкази за и на юдаизма

Еврейската Библия и Стария завет

Основни черти в образа на Яхве

Кратък преглед на Патриарсите

11. Изпитанието на Аврам – образцов модел на отношенията между Бога и човека

Инициационният характер на изпитанието на Аврам: героят се завръща преобразен, защото божеството вече знае, че той се бои от Бог

Вътрешни измерения на конфликта между чобешкото и божественото: Аврам или послушно жертва сина си и се самоотрича като баща, или спасява сина си и се отрича като служител на своя бог: „изправяне пред противоречия, пред еднакво невъзможни и незадоволителни избори“ (дефиницията на Гремас за мита)

Топографски и хронологичен код, указващи на митичния характер на разказа за изпитанието на Аврам

Двойното лице на Бог – Неумолим Съдник и благосклонен Благодетел

Изпитанието на Аврам и архетипната структура на отношенията в семейството

12. Мойсей – онзи, който „вижда образа на Господа“

Епизодите от Мойсеевия живот, говорещи за срещата на героя с вечността, битието, славата на Бог (горящия храст, получаването на Закона...)

Мойсей, човекът, приближил се най-близо до върховната реалност, – образ на човешката същност като съзидателност, чийто корен е в невъзможното разкриване-докрай

„...Мойсей е не толкова носител на смисъла, колкото смисълът е негов носител. Или, с други думи, смисълът се разкрива постепенно пред него отвъд онова, което той е в състояние да долови.” (Речник на литературните митове)

13. „Мойсей не влиза в Ханаан не защото животът му е твърде кратък, а защото е човешки живот.” (Фр. Кафка)

Мойсей (човекът) – контрапункт на Исус (Бог-и-човек), покóрен на Божията воля: с борбата си срещу божие решение Мойсей вписва във вселената силата на човека – едновременно абсолютна и нищожна, – за да усъвършенства съ-творението

Идеята за незавършеността и незавършимостта на смисъла на човешкото съществуване откъм самото него: довършването на започнатото винаги предстои (като задача за следващите поколения)

14. Йов, или библейският сюжет за страдащия Праведник

Съпоставка между Прометей и Йов: гневното предизвикателство на Титана към боговете и смиреността на Праведника (осъден, за да бъде Бог оправдан) пред неговия Бог

Йов – възлъщение на еврейския народ в изгнание, антиципация на агонията на Исус и израз на човешката екзистенциална „нищета”

„Отговор на Йов” (Юнг): невинният страдац, който устоява на изкушението да се отрече от своя бог, но и отказва да се признае за виновен, призовавайки Господ да се застъпи за него – за Йов, пред Самия себе си, принуждава Бог да признае своите „тъмно” и „светло” лице; оттук нататък Бог вече няма да унищожават Творението, за да го създава отново, но по-съвършено – сега вече Бог ще промени самия себе си (ще възплъти знанието, което има за себе си, в своя Син, за да го разкрие на хората)

15. От мита към приказката

Изчезване в приказката на свещения характер на мита (основна фолклорна опозиция – свое-чуждо) и на ограниченията върху разказването му: изместване на повествователната позиция към измислицата и развлекателния момент

Демитологизация на митическото време-пространство в приказката; на мястото на строгата митическа локализация – неопределеността на приказното време-пространство

На мястото на колективното (племенното) и космическо значение на придобивките и нарушенията на демиурга/културния герой в мита – индивидуална, семейно-родова, социална значимост на придобивките на приказния герой: хегемония на социалния код в приказката

Демитологизация на героя – приказният протагонист не е изначално надарен с магически сили

16. Мит – фолклор – литература

Систематизация на спецификите на митологичния, фолклорния и литературния тип условност („Така е” – „Така е било едно време” – „Така е възможно да е”)

Различия между основните представи на мита, фолклора и модерното съзнание за света и човека

17. Библия – свещената книга на християните

Обща характеристика на християнството – първата егалитарна религия (с претенция за универсалност), възплаваща идеята за съвършенството в една фигура; кратка история на възникването и развитието на християнската религия, разделението между католицизма и православие...

Обща характеристика на Светото писание (време и начин на съставянето му, структура и композиция, Стар и Нов завет и отношения между тях, основни библейски книги...): „великият код” (Н. Фрай)

Свещената история, разказана от Библията – „референт” на средновековната книжнина

18. Евангелие от Матей: животът и учението на Исус Христос

История на създаването и обща характеристика на Четвероевангелието и мястото на Евангелие от Матей в него

Основни моменти от живота на Исус Христос в тяхната знаковост/символност

Основни смислови акценти в притчите на Исус Христос

19. Евангелие от Матей – ранна християнска апологетика

Силният акцент върху нравственото учение на Исус Христос

Учебни програми по литература... Приложение – IX клас

Християнска защита срещу клеветите на юдеите (Исус не е незаконороден; стражите пред гроба му признават, че са били подкупени и т. н.)

Тясна връзка между Стария и Новия завет (личността, живота и учението на Исус Христос – изпълнение на пророчествата от Стария завет)

Основно значение на живота и смъртта на Исус Христос – преобосноваването на Израил като всемирна църква на Бога („новия Израил“) чрез обновяващото Стария закон негово тълкуване

20. Евангелие от Йоан: величието на Исус като Син Божи

Евангелие от Йоан – повече тълкуване, отколкото стриктно проследяване живота на Исус (според У. Темпъл в синоптичните Евангелия се дава фотография на Исус Христос, докато ап. Йоан разкрива Неговия портрет, пресъздава Личността, описана в тях)

Исус – въплътеното Божие Слово (Логос); Човешкият Син, Който ни разкрива Бога, и Божия Син, чрез Когото хората могат да получат спасение

Исус – „пътят, и истината, и животът“, светлината (която е „животът на човеците“)

21. В света на християнското Средновековие

Характеристика на религиозния (символен) средновековен светоглед и връзката му с телеологизма и есхатологизма на основополагащия библейски сюжет (между Началото/Сътворението и Края/Апокалипсиса – грехопадението и спасението)

Християнският Бог и основните принципи на християнството – словото, светлината, доброто, красотата, благодатта

Време-пространствена организация на света и „местата“ на Бога и на човека в него: на образа на света, колебаещ се „между неизразимото благо и безпределното страдание“ (А. Ангушева – Тиханова), съответства „парадоксалният“ човек, разкъсан между тленното „греховно“ тяло и безсмъртната душа...

22. Възникване и развитие на старобългарската литература

Основни етапи от развоя на старобългарската литература (периодизация)

Основни жанрови форми на старобългарската литература – представителни образци

Културноисторически контекст на създаването на старобългарската литература и ролята му за оформянето на специфични митологеми:

- *„създаването на славянската азбука и книгите на славянски език са израз на милостта на Бога към славянството*
- *светостта и богоизбраността на Кирил и Методий*
- *азбуката е Премъдрост, въплътено Слово*
- *писането е свещен акт”*

(А. Ангушева – Тиханова, Старобългарска литература)

23. Делото на св. св. Кирил и Методий – значение и смисъл

Конкретноисторически религиознополитически залози и надвременна стойност на създаването и разпространението на славянската азбука

24. Животът и деянията на Константин-Кирил Философ – между събитията и символните знаци

Паралелен „прочит” на исторически удостоверените събития от живота на Константин-Кирил и на тяхната интерпретация в Пространното житие с оглед първоначално запознаване с характерните особености на агиографския жанр

25. „Подражайте на мене, както и аз на Христа”. „Пространно житие на св. Кирил”

Жанрови, текстови и стилови характеристики на агиографията; видове жития; нива на смисъла (фактологическо, агиографско, библейско, символно-митологично)

Мястото на пространното житие в текстовия корпус, обвързан с даден светец

Структура, композиция, компилативност и оригиналност, реторика на „Пространно житие на св. Кирил” – първото оригинално житие на славянски език, полагащо началото на култа към св. Кирил

Библейски тематичен ключ в житието (апостолски); парадигматичното символно значение на съня за избора на София (брака с Мъдростта)

26. Подготовка за писане на интерпретативно съчинение на тема „Образът на Константин-Кирил Философ в „Пространно житие на св. Кирил”

27. „Проглас към Евангелието”: „благовестие” за славяните

„Проглас към Евангелието” като декламационно старобългарско стихотворение и мястото му в (жанровата система на) старобългарската поезия

Проблемът за авторството

Поетически смисъл и религиознопросветителски функции на Прогласа

28. „Гласът” на вписменостеното слово

Фигурите на езика и религиозният канон в Прогласа

Прогласяване и възхвала на християнската вяра в нейната известност (чрез Бога-Слово) и спасителна роля, но и на „буквеното слово” (новата азбука) – контрапункт на „недъга” и безсилието на безкнижните-и-непосветените

„Парадоксът” на про-глас-яването на ценностния смисъл на „буквеното слово”

29. „За буквите” – образец на старобългарската полемична ораторска проза

Композиция и структура на текста

Тези и типове аргументи при оборването им (преки, косвени, спекулативни, исторически...); полемика и апологетика в творбата

Неопрровержимият аргумент за сакралността на славянската азбука: пряката връзка между Бог, Неговия посланик Кирил и създаденото от Кирил славянско писмо

30. Славянското писмо в „Проглас към Евангелието” и в „За буквите”

Интерпретация на поетическия и полемичния текст в съпоставителен план: идеологически/митологемни сходства и жанрови различия

31. „Защитата на кирилските букви днес” (Подготовка за писане на есе по житейски проблем)

32. Златен век на българската култура

„Шестоднев” на Й. Екзарх – християнският образ на света в българската култура; философски, естественонаучен, дидактически, тълкувателен пласт в творбата

33. Еретическият образ на света и „Беседа против богомилите”

Културноисторически контекст на възникването на богомилството

„Тайната книга”: еретическите възгледи (за дуалистичното начало на света, за властта на Сатаната върху земния свят...) и тяхната антицърковна насоченост

Аргументативна структура, изобличителен и поучителен патос на „Беседа против богомилите”

34. Апокрифният образ на света

Специфика на апокрифните творби (неканонични интерпретации на основни библейски сюжети, но не осъзнато противопоставящи се на религиозния канон и на поддържащата го църковна институция)

Сходства и различия между апокрифната и каноничната, еретическата и апокрифната книжнина

35. „За Тивериадското море”, или едно разбираемо „оправдание на Бога”

Съпоставителен анализ и интерпретация на космогоничния разказ в Библията и в апокрифа

Специфични характеристики на апокрифния наратив: снемане на богословско-философската енигматичност на каноничните текстове (на трудно постижимото за необразования ум в тях), пластичност, картинност, буквалност на изображението на идеите

36. Митологии, религии, идеологии: необходими ли са те днес? (Дискусия)